

Laat ons terug onze rol gaan spelen

↳ STEFAN PERCEVAL

Onderstaand artikel omvat de reплик van Stefan Perceval op de presentatie die Willem Elias gaf op de DemosDate van 11 maart 2010.

Kunst! We zijn door haar omgeven, we zijn door haar omstrengeled – niet in staat buiten haar te treden, niet in staat dieper in haar binnen te dringen. Ongevraagd en zonder waarschuwing neemt ze ons op in de kringloop van haar dans en drijft ze zich met ons verder, tot wij uitgeput zijn en uit haar arm vallen. Kunst!

Ze scheidt altijd opnieuw nieuwe gestalten; wat is was er nog nooit; wat was, komt nooit meer terug – alles is nieuw en toch steeds het oude. Wij leven midden in haar en zijn haar toch vreemd. Ze spreekt onophoudelijk met ons, maar verradt ons haar geheim niet. Wij werken de hele tijd op haar in en hebben toch geen macht over haar.

Het lijkt alsof ze alles ingezet heeft op individualiteit, maar ze bekommert zich niet in het minste om het individu. Ze speelt een schouwspel: of ze het zelf ziet, weten we niet, en toch speelt ze het voor ons, wij, die in een hoek staan. Ze verandert constant, er is geen moment stilstand in haar. Voor constant blijven heeft ze geen begrip, het stilstaan heeft ze vervloekt.

Ook het meest onnatuurlijke is kunst, ook de meest onbehouwen kleinburgerlijkheid heeft iets van haar genie. Ze geniet van de illusie. Ze spettert haar creaties tevoorschijn uit het niets en zegt hen niet vanwaar ze komen en waarheen ze gaan. Ze moeten alleen maar lopen; de baan kent zij.

Ze heeft weinig drijfveren, maar degene die ze heeft, zijn steeds origineel, effectief, vol afwisseling. Haar schouwspel is steeds nieuw omdat ze steeds nieuwe toeschouwers creëert en behoeftes, omdat ze houdt van beweging. Het is een wonder dat ze al die beweging met zo weinig middelen bereikt. Elke behoefte is een weldaad:

snel bevredigd, snel weer daar. Creëert ze er een behoefte bij, dan is het een nieuwe bron van lust; maar snel komt ze terug in evenwicht.

Kunst! Ze is de ijdelheid in persoon, maar niet voor ons, voor wie ze zich hoogst belangrijk heeft gemaakt. Ze laat elk kind aan haar prutsen, elke dwaas mag over haar oordelen, duizenden lopen haar voorbij en zien niets. Ze vindt in iedereen plezier, maar iedereen betaalt ook het gelag, dat ook.

Ze maakt van alles wat ze geeft een weldaad, want ze maakt het onontbeerlijk. Ze treuzelt opdat je naar haar zou verlangen; ze haast zich opdat je haar niet beu zou worden. Ze scheidt tongen en harten waardoor ze voelt en spreekt.

Kunst! Ze scheidt een kloof tussen alle wezens, en tegelijk wil ze alles verstrengelen. Ze heeft alles geïsoleerd om alles samen te kunnen trekken. Kunst. Ze belooft zichzelf, ze straft zichzelf, ze maakt zichzelf blij en kwelt zichzelf. Ze is ruw en mild, lieflijk en verschrikkelijk, krachteloos en almachtig. Alles is steeds aanwezig in haar. Verleden of toekomst kent ze niet. In het nu ligt haar eeuwigheid. Kunst! Je kunt haar geen verklaringen ontfutselen, geen geschenk, of ze geeft het vrijwillig. Ze is sluw, maar voor het goede doel, en je merkt maar beter niets van haar sluwheid. Ze is volmaakt, en toch steeds onaf. Zoals ze het doet, kan zij het blijven voortdoen. Ze verschijnt aan iedereen in haar eigen gedaante. Ze verbergt zich in duizend namen en termen, en steeds is ze dezelfde.

Ik vertrouw me aan haar toe. Ze mag over mij beschikken. Ze zal haar werk niet haten. Ik sprak niet over haar. Neen, wat waar is en wat fout is, dat alles heeft zij uitgesproken. Alles is haar schuld, alles haar verdienste. Zij is ons kapitaal.

En wat doen wij? Wij kibbelen over haar. Liefst van al verschuilen we ons achter haar. Wij verdelen haar in onze klasse. Omdat het ons profijt afwerpt, door haar kunnen we onszelf buitenspel zetten in deze maatschappij. We koesteren haar onder een laag van intellectueel vernis. En zie, een groot deel van onze bevolking verarmt. Ik weet niet of u soms het nieuws opzet? Ik wel. Fabrieken die sluiten, arbeiders, bedienden verliezen hun baan. En wat zie ik: kunst wordt gebruikt om afstand te scheppen.

We hebben het zelf niet door; het verschil in klasse wordt groter en groter. En ons cultureel kapitaal, want dat is zij, is ongelijk verdeeld. Zoals ik al zei, wij profiteren er van. Alle soorten van voorkeur en smaak bepalen onze positie in de sociale ruimte.

Wat zegt u, het verschil bepaal je zelf?

Helaas!

Ik zal u een voorbeeld geven.

Onlangs zat ik een debat op Radio 1 omdat ik pleitte en nog steeds pleit voor het afschaffen van verplichtte schoolvoorstellingen. Omdat Kunst 'iets' is, een ding om de tijd te vullen want de leegte verdwijnt niet. Kunst is een afwezige in de theoretische analyse van de werkelijkheid. Behalve in de slogans waarmee we deze dagen om de oren worden geslagen. Daarom pleit ik voor een doorgedreven aanwezigheid in ons onderwijssysteem. Wij, de artiesten zeg maar, zij die zich aan haar hebben overgeleverd, moeten er bij zijn van in de kiem. Moeten deel uitmaken van een leefwereld waarin kinderen groot worden, jongeren strubbelen met hun problemen. Daarin actief een rol spelen 'n'importe' welke rang of stand.

Ik hoop ertoe bij te dragen – wanneer de kunst in de breedste zin van het woord is doorgedrongen tot alle lagen van de bevolking, zonder dat er verschil wordt gemaakt in sociale werkelijkheid. Josse De Pauw zei me: “Mochten ze me wiskunde aan de hand van muziek hebben duidelijk gemaakt, dan had ik nu geweten wat een vierkante meter is.”

Kunst kan ook daadwerkelijk inzichten geven in dit leven. Ze geeft je beeld en taal. Een beeld en een taal die je terug kan geven. Die oplevert aan deze maatschappij. Een creatieve maatschappij, waar we verschil mee kunnen maken. Dan hoeven we niet meer te praten over wel of geen geld. Dan zal kunst deel uitmaken van ons dagdagelijks reilen en zeilen. Dan hoeven we haar niet meer in een hokje te stoppen. Dan zullen generaties met haar groot worden.

En wat is de reactie van de sector hierop? “Stefan, hou toch op! Kunst zal altijd iets blijven voor een kleine groep in deze maatschappij.” O ja, want ook de sector wil afstand houden, als een koppig lief.

Vorig schooljaar heb ik een project opgestart met studenten van het bijzonder onderwijs, '1 Seconde' in school De Dageraad in Kortesseem. Studenten ontdekken, veranderen, wijzigen niet alleen hun koers maar ook hun attitude in dit leven: hoe ze in het leven staan. Ze zijn niet langer die paria's die heel hun leven op de rug van een maatschappij zullen teren. Maar het zijn mensen die hun talenten hebben ontwikkeld en – mochten deze verder uitgebouwd en gevolgd kunnen worden – diezelfde maatschappij prachtige cadeaus zullen geven. Pas dan heeft kunst waarde. Kunst wordt niet gebruikt om verschil te maken, maar om verschil te tonen.

Ik stel eenvoudige vragen, vragen die interesse tonen: “Hoe is het met u?” Dat vraagt niemand. Ik vroeg hen: “Wat zijn jullie dromen?” En nee, geen toekomstdromen – hoewel ik ze niet uitsluit – maar werkelijke dromen. Daar hadden ze nog nooit over nagedacht. Vanuit de school klonk het: “Stefan, ge gaat ze toch geen huiswerk geven zeker?” Ik daag hen uit. Vertrek vanuit hun leefwereld, vanuit hun persoon, vanuit hun denken. Zo was er Brian, een moeilijk geval. Een herrieschopper. Brian wil muziek maken. Samen met hem hebben we geschreven en gemusiceerd. Niet meer dan een paar uurtjes in zijn mensenleven. En even later klonk het: “Stefan, wat hebt ge gedaan met Brian?” Brian was veranderd. Hij had het gevoel gehad dat er iemand interesse in hem had. En in wat hem dreef.

En niet als pamperende therapeut of begeleider, maar als ‘kunstenaar’ tegenover de mens.

Maar wat zie ik? Ik kom maar even langs, ik ben maar een fractie van een groot netwerk. Ik mag maar even blijven. Deze jongeren moeten opgevolgd worden!

Graag zou ik een groep zes jaar willen volgen, en ik zou willen zien dat die ‘opgegevenen’, die moeilijke jongeren, meer zijn dan wat de maatschappij ervan denkt. En na die zes jaar zal er misschien een enkeling zijn die iets teruggeeft aan de maatschappij? Het kostenplaatje van die jongeren zal dalen. Ze zullen op een andere – misschien wel creatieve manier – in het leven staan. En daar moeten we naartoe: naar een creatieve maatschappij. Een maatschappij die de sterktes onderstreept in plaats van te investeren in de zwaktes.

We moeten duidelijk aantonen dat kunst belangrijk is in het onderwijs. Dat we deel moeten uitmaken van een leefwereld. Ik zou graag een platform oprichten waar je kennis en knowhow van mensen kan samenbrengen, waar scholen kunnen intekenen op een zesjarig project. Maar een dergelijk idee past niet onmiddellijk in een onderwijslogica. “Het beleid wil wel, maar de administratie is zo stroef meneer.”

Kunst blijft dus even, een fractie, iets wat wordt gebruikt om de tijd te vullen, want de leegte verdwijnt niet. Want niemand wil het. Cultuur wijst naar onderwijs, onderwijs wijst naar welzijn en bij welzijn vragen ze dan: “Ja maar, hoe gehandicapt zijn die mannen juist?”

Houd stom, stom.

Kunst en cultuur laten weinigen onder ons onberoerd. We beleven kunst en cultuur, we debatteren erover, bewust of onbewust. Hoe vaak bevragen we niet hun definitie en betekenis? Toch erkennen en benutten we hun maatschappelijke rol nog te weinig. Neem nu de rol van bijvoorbeeld theater en beeldende kunsten, maar ook van erfgoed en nieuwe media op het vlak van educatie, talentontwikkeling en ontplooiing. Kunst en cultuur, als doel en als middel, vormen de instrumenten bij uitstek om jongeren in contact te brengen met de wereld van de kunsten en cultuur zelf, maar ook en vooral met de wereld daarbuiten.

**Kunst en cultuur,
als doel en als
middel, vormen de
instrumenten bij
uitstek om jongeren
in contact te brengen
met de wereld van de
kunsten en cultuur
zelf, maar ook en
vooral met de wereld
daarbuiten.**

Ik heb het hier niet alleen over kunst- en cultuureducatie of culturele competentieontwikkeling. Het gaat om veel meer. Het gaat om talentontwikkeling, ontplooiing, inclusie en empowerment. Kunst en cultuur kunnen daadwerkelijk inzichten bieden in dit leven. Ze geven je een beeld en taal die je terug kan geven. Ze leiden tot een creatieve maatschappij, waar we verschil mee kunnen maken en die in crisistijden alleen maar belangrijker wordt.

Naar mijn mening is er een gebrek aan structurele aandacht voor dergelijke verdiepende en verbredende cultuureducatie. Alle culturele centra hebben een schoolprogrammatie, maar weinigen zorgen voor omkadering. Alle scholen nemen kunst en cultuur op in hun programma, maar vooral op een louter receptieve manier. Er wordt zelden op langere termijn gedacht en gewerkt. Inhoudelijke begeleiding en actieve participatie worden beperkt tot een noodzakelijk minimum. Een foldertje hier, een flyer daar, een bespreking in de klas en soms een mondelinge toelichting voor of na een voorstelling, maar daar houdt het meestal mee op. En dat terwijl de begeleiding van onze tieners binnen de wereld van de kunsten en cultuur dan pas begint. Het is een jarenoud zeer.

Binnen het bijzonder onderwijs (BuSo) is de toestand nog schrijnender. Onderwijscentra voor leerlingen met een beperking rapporteren consequent dat het moeilijk is om een geschikt en haalbaar cultureel aanbod te vinden. Onderwijzen in een school voor minder begaafde jongeren houdt in dat je het maximale tracht te verwezenlijken. Met andere woorden: de jongeren helpen zoeken naar het juiste pad en hen een toekomst bieden. Dit betekent hen niet enkel een professionele maar ook een maatschappelijke visie meegeven. Dit kan via vernieuwende

projecten gericht op culturele participatie, maar vooral ook op talentontwikkeling en ontplooiing.

**Onder deze leerlingen
schuilen vele talenten,
maar ze krijgen niet
de kans deze verder
te ontwikkelen, laat
staan te tonen aan hun
omgeving, aan ons,
aan de wereld.**

Een voorbeeld is het project '1 Seconde' dat we vorig schooljaar met de steun van de Provincie Limburg en in samenwerking met het TAKT-Productiecentrum Dommelhof realiseerden. Vanuit hun eigen leefwereld gingen twintig leerlingen van het BuSo De Dageraad te Kortesseem op zoek naar hun talenten en ontwikkelden ze deze verder met als apotheose hun eigen voorstelling. Als kleine blaadjes dwarrelden hun talenten naar beneden. Geen geleuter, geen theaterpolitie,

maar echte mensen. Dit project bewijst dat kunst een helende kracht heeft en dat er nood is aan een doorgedreven werking 'talentontwikkeling'. Dit nu zo laten zou getuigen van kortetermijndenken, snel op de bal spelen en scoren. Nu even en dan niets meer. Uit dit project zijn schrijvers, denkers, durvers en doeners gekomen die we niet verloren mogen laten gaan.

Onder deze leerlingen schuilen vele talenten, maar ze krijgen niet de kans deze verder te ontwikkelen, laat staan te tonen aan hun omgeving, aan ons, aan de wereld. Ze worden verondersteld om bepaalde beroepen uit te oefenen die voor hen vanzelfsprekend zijn. Sommigen onder hen zijn levenslang veroordeeld tot de beschermde werkplaatsen. Het zijn mensen die hun talenten hebben ontwikkeld en, mochten deze verder uitgebouwd en gevolgd kunnen worden, de maatschappij prachtige cadeaus kunnen geven.

Dit project zou een stimulator moeten zijn voor andere soortgelijke vernieuwende projecten, gericht op integratie, talentontdekking en talentontwikkeling. De uitdaging bestaat erin om dit succesverhaal te implementeren in andere scholen en netwerk- en niveauoverschrijdend te werken. Alleen dan kan immers een breed artistiek draagvlak op lange termijn gecreëerd worden.

Maar daar knelt nu net het schoentje. Deze projecten, die cultuureducatieve en sociaal-artistieke doelstellingen nastreven, vallen tussen de bevoegdheden cultuur, onderwijs en deels ook welzijn en jeugd in en passen niet binnen de huidige regelgeving en subsidiereglementen. Ik pleit dan ook voor domeinoverschrijdende beleidsmaatregelen om op lange termijn een draagvlak voor dergelijke projecten te creëren. In eerste instantie op Vlaams niveau, vermits van daaruit een breder overkoepelend draagvlak kan gecreëerd worden en een impuls kan gegeven worden aan lokale en provinciale overheden en instellingen die een cruciale verbindende rol ter zake kunnen spelen.

Minister Schauvliege verwijst in haar nota naar 'De lerende Vlaming: elk talent telt' binnen 'Vlaanderen in Actie'. Zoals ze zelf stelt, betekent dit investeren in de ontwikkeling van de talenten en vaardigheden van 'elk' kind en dit vooral omwille van emancipatorische en sociale redenen. Het verheugt ons alvast te lezen dat voor de minister bestaande beleidsinstrumenten en samenwerkingsverbanden geoptimaliseerd en uitgediept kunnen worden en eventueel aangevuld met nieuwe pistes. Hopelijk blijft het niet bij mooie woorden en vinden de bevoegde ministers elkaar. CANON Cultuurcel kan hier een belangrijke verbindende rol vervullen en misschien kan het project '1 Seconde' de ministers inspireren. Een leraar die de misantroop speelt, krijgt ook geld van de CANON Cultuurcel. Terwijl het standpunt zou moeten zijn: leg niets op aan die studenten, maar vertrek net vanuit hen. Kunst blijft misbruikt worden om verschil te maken. Zo erg zelfs dat we steeds meer mensen verliezen. Om economische redenen, dat is juist, ook daarom zal kunst meer en meer voor the happy few zijn. Ook daarom zullen mensen zich afzetten tegen die elitesport. En dat is zo jammer. Want dat is niet wat de kunst wil.

**Kunst blijft
misbruikt
worden om
verschil te
maken. Zo
erg zelfs dat
we steeds
meer mensen
verliezen.**

Een project zoals '1 Seconde' illustreert dat het niet zo hoeft te zijn. Integendeel, tenminste op voorwaarde dat culturele participatie op school zich niet beperkt tot het passief bijwonen van voorstellingen. Al te gauw grijpen we naar het televisiemodel als we denken over het maken en tonen van kunst en cultuur voor deze doelgroep: snel, kort, vluchtig en direct. Samen met het publiek rust vinden, de stilte toelaten zodat er ruimte ontstaat om zelf associaties te maken bij prikkels die worden gegeven vanuit beelden en woorden. Een eindproduct zoals de theatervoorstelling bij '1 Seconde' is niet noodzakelijk. Vooral het proces van prikkelen en van het ontdekken en verder stimuleren van talenten is van belang.

Als kunst en cultuur die rol vervullen, dan zullen ze deel uitmaken van ons dagdagelijks reilen en zeilen. Dan zullen generaties met hen groot worden. We verschuilen ons momenteel achter het debat over meer of minder subsidies. Een debat dat van fundamenteel belang is, maar dat alleen maar baat kan hebben bij een debat over de maatschappelijke rol van kunst en cultuur. Het is deze rol die subsidies legitimeert en de kansen op bijkomende financiering verhoogt. Weliswaar zijn we realistisch en beseffen we dat projecten zoals '1 Seconde' geen evidentie zijn. Maar laat ons tenminste het debat voeren. Laat ons nadenken over brugbouwende beleidsinstrumenten.

We zijn meer dan een symbool, we zijn een noodzaak. Dan zijn wij niet sociaal-artistiek, maar een noodzaak. Het moet gedaan zijn met het in een hokje te stoppen en er boeken over te schrijven. De kunsteducatieve sector speelt geen wezenlijke rol, da's duidelijk. We moeten er meer ondersteuning voor zoeken. Voor een kunsteducatie die vertrekt vanuit de mens die er staat. Pas op voor educatieve medewerkers die binnenkomen met kant-en-klare pakketten. Vertrek niet vanuit een theorie of een methodiek, maar vanuit de mens.

BIOGRAFIE

Stefan Perceval is acteur, auteur en regisseur. Perceval studeerde in 1998 af aan Studio Herman Teirlinck en werkte onder andere samen met Victoria en Het Toneelhuis. Vorig jaar maakte hij verschillende producties voor Het Paleis, waaronder 'Bolleke sneeuw', dat uitgenodigd is op een internationaal kinderfestival in Shanghai. Samen met zijn broer Peter, waarmee hij eerder ook het pakkende 'Vaders' maakte, zette hij zijn schouders onder 'De Leraar'. Ook maakte hij een nieuw scholenproject met de Dageraad uit Kortesseem. Dit jaar schrijft en regisseert hij onder ander voor Malpertuis, en maakt hij 'Hondstuk' en 'Maria vaart' voor Het Gevolg.

LAAT ONS TERUG ONZE ROL GAAN SPELEN

